

ун-т ім. М. П. Драгоманова; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький, 2017. 633 с.

8. Фізика 7-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Авторський колектив під керівництвом Ляшенко О.І.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 26.03.2024).

9. Фізика 10-11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. (Авторський колектив під керівництвом Локтева В.М.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/fizika-10-11-avtorskij-kolektiv-pid-kerivnicztvom-lokteva-vm.pdf> (дата звернення: 26.03.2024).

Ірина КАДЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ШЛЯХОМ МОТИВАЦІЙНО-РЕФЛЕКСИВНОГО КОМПОНЕНТА

Згідно основних положень і принципів Болонської декларації національна освітня система спрямована на формування у випускників вищої школи професійної компетентності. Організація освітнього процесу при професійній підготовці майбутніх учителів біології на підґрунті компетентісно-інтегративного підходу передбачає конкретизацію відповідних категоріальних понять.

Загальновідомо, що терміни «компетенція» і «компетентність» походять від латинських *competentia* і *competo* (прагну; відповідаю). У різних словниках тлумачення поняття «компетентний» дещо відрізняються за своїми сутнісними характеристиками.

Термін «компетенції» використовується у вищій школі з метою розробки системи порівнянних кваліфікацій вищої освіти, в яких кваліфікації описуються в термінах навчального навантаження, рівня, результатів навчання, компетенцій та профілю [5].

Сьогодні кваліфікованого фахівця необхідно розглядати як гнучку з відповідним набором ключових і професійних компетенцій особистість, яка здатна адаптуватися до постійно змінних виробничих умов. Можна стверджувати про зародження концепції компетенції, яка відіграватиме провідну роль у процесі підготовки сучасного спеціаліста. Компетенції є невід'ємною складовою професійної підготовки й індикатором успіху у виробничій діяльності. У процесі професійної підготовки здійснюється діагностика рівнів сформованості компетенцій майбутніх фахівців, що виступає підґрунтям їх подальшого розвитку.

Певний вид компетенції визначає відповідну компетентність особистості. Так, О. Пометун, із урахуванням аналізу зарубіжного досвіду у використанні термінів «компетентність» й «компетентнісний підхід», дійшла висновку, що «компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Нижчий поріг, рівень компетентності є рівнем діяльності, необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату» [3 с. 17]. Компетентність характеризує особистість у якості суб'єкта професійної діяльності [3, с. 45].

С. Шишов поняття «компетентність» пропонує сприймати як уміння мобілізувати в конкретній ситуації отримані знання та досвід, із урахуванням зовнішніх обставин; деяку загальну здатність людини, що базується на її знаннях, досвіді, цінностях і здібностях та яка не зводиться ні до конкретних знань, ні до навичок, а проявляється як можливість встановлення зв'язку між знанням та ситуацією.

А. Хуторський під компетентністю розуміє поєднання відповідних знань і здібностей, що надають підставу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній; володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особисте ставлення до неї та предмета діяльності. Отже, науковець звертає увагу на діяльнісну основу компетентності. В. Луговий наводить наступне визначення досліджуваної дефініції – це «інтегральна характеристика особи, яка розкладається на диференціальні компетентності. Тобто, загальна компетентність складається з окремих частинних компетентностей. При цьому терміну компетенція (компетенції) надається значення юридичного характеру як певних (приміром, посадових) повноважень, наданих особі для виконання покладених на неї функцій [4, с. 8]».

Отже, компетенції є поєднанням характеристик, що відносяться до знання і його застосування. Вони визначають ступінь готовності фахівця до професійної діяльності. Компетенції формуються у процесі професійної освіти, а компетентність під час професійної діяльності із набуттям відповідного досвіду.

Поряд із поняттям «компетентність» в науковій літературі часто використовується поняття «професійна компетентність». Проблемі її формування присв'ячені роботи цілого ряду науковців: В. Адольфа, Н. Гусак, О. Дубасенюк, О. Дудник, Е. Зеєра, С. Кара, В. Коломіна, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, М. Левківського, В. Петрук, А. Рацула, І. Родигіної, О. Романової, В. Сидоренко, І. Сіданіча, Т. Ткаченко, С. Трубачевої, А. Хуторського, Ю. Шапрана та ін.

Аналіз науково-педагогічної літератури з означеної проблеми доводить, що вчені щодо професійної компетентності педагогічних кадрів використовують поняття: *педагогічна компетентність, професійно-педагогічна компетентність, професійна компетентність учителя, професійна компетентність педагога тощо*. Логічним є припущення О. Дуднік, що не зважаючи на деяку зовнішню різницю у трактуванні цих понять (*професійна компетентність викладача, професійна компетентність учителя, професійно-педагогічна компетентність*) їх доцільно віднести до одного синонімічного ряду, оскільки фактично досліджується один феномен [2, с. 42].

Дефініція професійної компетентності вчителя у довідниках тлумачиться як «володіння вчителем необхідною кількістю знань, вмінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування і особистості вчителя як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості [1, с. 62]».

У сучасній педагогічній науці простежується варіативність підходів до визначення сутнісних ознак досліджуваного феномена, тому професійна компетентність є складним утворенням, що включає в себе комплекс знань, умінь, властивостей і особистісних якостей, які забезпечують варіативність, оптимізацію та ефективність побудови освітнього процесу.

Проведений аналіз феноменології поняття «професійна компетентність» доводить різні його тлумачення, пов'язані, перш за все, з особливостями діяльності фахівців: як комплексу знань, умінь, властивостей і особистісних якостей; як сукупності професійних властивостей; як особистісної характеристики, особистісного новоутворення; як ступеня сформованості суспільно-практичного досвіду суб'єкта; як професійної самоосвіти; як здатності до виконання діяльності; як реалізації потреб фахівця; як психічного стану особистості; як готовності особистості до здійснення професійної діяльності тощо. Однак базовою характеристикою даного поняття залишається визначення високого рівня кваліфікації й професіоналізму фахівця.

У дослідженні компетентність майбутніх учителів біології варто розглядати з урахуванням мотивації, ціннісних орієнтацій, теоретичних знань, технологічних навичок, професійних якостей та рефлексії. Отже, у формуванні професійної компетентності вчителя біології важливу роль відіграє мотиваційно-рефлексивний компонент.

Мотиваційно-рефлексивний компонент включає позитивну мотивацію до педагогічної професії, що визначає орієнтацію особистості на задоволеність педагогічною працею, професійне зростання, гуманне ставлення до довкілля, постійне самовдосконалення і саморозвиток. Мотивація є провідним стимулом поведінки особистості, її активності в процесі професійної діяльності. У наявній науковій літературі мотивація трактується як сукупність причин психологічного характеру, що детермінують поведінку людини, її спрямованість (А. Дербеньова [6]).

А. Дербеньова стверджує, що мотивація діяльності дозволяє пояснити причини вчинків людини. Поведінка особистості визначається внутрішніми (психологічні якості) і зовнішніми (умови і обставини діяльності) детермінантами. У першому випадку мова йде про мету, мотиви, потреби, наміри, бажання, інтереси тощо, у другому – про стимули [6, с. 9].

Отже, проведений теоретичний аналіз показує, що не зважаючи на наявність різних підходів до розгляду сутності професійної мотивації, варто виділити три основні напрями вивчення цієї проблеми: цілеспрямований вплив на мотивацію студентів із боку викладачів; урахування особливостей мотиваційної сфери студентів; створення педагогічних умов для переведення зовнішньої мотивації у внутрішню. До внутрішніх мотивів відносяться процесуальні, результативні і мотиви саморозвитку, що спонукають особистість до самоосвіти і самовдосконалення. Зовнішні мотиви диференціюються на суспільні й особистісні. Суспільні мотиви включають в себе альтруїстичні (визначаються спрямуванням на доброзичливе спілкування) і мотиви виконання посадових обов'язків. Особистісні мотиви спрямованої діяльності віддзеркалюють самоствердження, оцінку, успіх тощо. Тому позитивна мотивація до майбутньої професії та рефлексія є важливими чинниками формування індивідуального стилю педагогічної діяльності у майбутніх учителів біології.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. 376 с.

2. Дудник О. В. Професійна компетентність та професіоналізм викладача: аналіз змісту та виявлення співвідношення цих категорій у педагогічній науці. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 15 (226). Ч. I. С. 40–47.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.». 2004. 112 с.
4. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України*. 2009. № 3 (додаток 1). С. 8–14. (Тематичний випуск: «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»).
5. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство. *Освіта України*. 2005. № 17. С. 12–15.
6. Усе про мотивацію / укладач А. Г. Дербеньова. Харків: вид. група «Основа». 2012. 207 с.

Іван КУШНІРУК, здобувач третього
(освітньо-наукового) ступеня
Університету Григорія Сковороди в
Переяславі, м. Переяслав

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією із найважливіших передумов входження України до єдиного європейського освітнього простору є перехід від авторитарності й репродуктивної системи навчання до здобування людиною освіти інноваційного типу. Саме тому для сучасної освіти в Україні властиві впровадження у педагогічний процес новітніх технологій навчання, спрямованих на розвиток професійних компетенцій майбутніх учителів і підвищення рівня їх конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Попри те, що форма групової роботи студентів вперше була застосована ще у братських школах України та Білорусії, далі – у школах Англії нею послуговувався І. Сандерсон, у Франції – Р. Косін, у Польщі – Р. Петриковський та К. Піотрович, але широкого впровадження в освітній